

SVEUČILIŠTE U RIJECI UČITELJSKI
FAKULTET U RIJECI

Matea Kučica
Djetinjstvo na otoku Cresu
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Djetinjstvo na otoku Cresu
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Povijest djetinjstva

Mentor: prof. Vesna Katić, viši predavač

Student: Matea Kučica

Matični broj: 0299010949

U Rijeci,
rujan, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog/završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Matea Kučica

SAŽETAK

Djetinjstvo na otoku Cresu

Kompetencije koje dijete stječe tijekom djetinjstva u velikoj mjeri određuju kao odraslu osobu. Iako ima veliki utjecaj, značaj djetinjstva, osviješten je tek šezdesetih godina prošlog stoljeća. Djetinjstvo se određuje kao sociološko kulturološki konstrukt koji se vremenom diferencira, što znači da se razlikuje kroz razne kulture i povijest. Istraživanja djetinjstva u različitim društvenim i vremenskim kontekstima pretpostavka su razumijevanja djeteta i djetinjstva u suvremenim promjenljivim uvjetima života. Tako se ovaj završni rad bavi kontekstom djetinjstva u periodu između 1950. do 1990.god. U Republici Hrvatskoj je malo istraživanja djetinjstva stavljenih u određeni prostorni i vremenski kontekst, stoga je cilj završnog rada opisati kontekst društvenog okruženja odrastanja djece na otoku Cresu od pedesetih do devedesetih godina prošlog stoljeća uz naglasak na život u prvoj ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje na otoku Cresu.

Ključne riječi: djetinjstvo, kontekst društvenog okruženja odrastanja djeteta, obrazovanje odgajatelja, ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja, programi predškolskog odgoja i obrazovanja

SUMMARY

Childhood on the island of Cres

The competencies a child acquires during childhood largely determine him or her as an adult. Although it has a great influence, the significance of childhood, it was only brought to light in the 1960s. Childhood is defined as a sociological and cultural construct that is differentiated over time, which means that it differs across cultures and

histories. Studies of childhood in different social and temporal contexts are a prerequisite for understanding the child and childhood in contemporary changing conditions of life. Thus, this final paper deals with the context of childhood between 1950 and 1990. In the Republic of Croatia, there is little research on childhood placed in a specific spatial and temporal context, so the aim of the final paper is to describe the context of the social environment of growing up children on the island of Cres from the 1950s to the 1990s, with an emphasis on life in the first institution for early and preschool education. and education on the island of Cres.

Keywords: childhood, context of the social environment of growing up of a child, education of educators, preschool institutions, programs of preschool education

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OTOK CRES	3
2.1. Geografski položaj otoka Cresa	3
2.2. Stanovništvo otoka Cresa u periodu od 1950. do 1990. godine	5
2.3. Političko uređenje Hrvatske u periodu od 1950. do 1990. godine.....	7
3. ODGOJ I OBRAZOVANJE	11
3.1. Programi predškolskog odgoja i obrazovanja od 1970. do 1990. godine.....	11
3.2. Tijek profesionalnog obrazovanja odgajatelja od 1950. do 1990. godine.....	14
3.3. Položaj djece u Jugoslavenskom društvu.....	16
4. STARI VRTIĆ NA CRESU.....	24
5. ZAKLJUČAK	37
6. LITERATURA	39
7. PRILOG.....	41

1. UVOD

Djetinjstvo kao sociološko kulturni koncept održava sliku svoje okoline i vremena u kojemu se proučava. Tehnološkim napretkom, modernizacijom i drugim globalnim procesima utječe se na sve domene društvenog funkcioniranja današnjice pa tako i na sam proces odrastanja djeteta. Ukoliko bi se napravio presjek istraživanja o djetinjstvu kroz razne ere ljudske povijesti, vidjeli bismo koliko postupci od političkog uređenja države, gospodarstva, kulture, odnosa unutar obitelji pa sve do odgoja i obrazovanja u vrtićima i školama, utječu na shvaćanje djeteta i djetinjstva.

Grad Cres, kao malena zajednica od svega 2500 stanovnika, na jednom od najvećih otoka u Hrvatskoj vuče tradiciju predškolskog odgoja i obrazovanja dugu 109 godina. Koncept ovog završnog rada pratit će osnivanje prve službene ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja Cresa, zatim njezino djelovanje, mijenjanje i na kraju preseljenje u novu ustanovu.

Period koji obuhvaća ovaj rad odnosi se na Hrvatsku u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije točnije vrijeme od 1950. do 1990. god. Državno uređenje, kultura i društvena okolina tog doba ostavili su veliki utisak na širu populaciju današnjice pa tako i na djecu i njihovo odrastanje. S ideologijom kulta ličnosti koji se gradio uz Josipa Broza Tita, raznim parolama, manifestacijama i socijalističkim odgojem i obrazovanjem odgajane su mnoge generacije creske djece.

Djetinjstvo na otoku Cresu, osobito u ovom razdoblju, ne istražena je tema koja objašnjava i opisuje začetke institucijskog predškolskog odgoja i obrazovanja na Cresu. Motiv odabira ove teme za završni rad nalazio se u želji za istraživanjem ne tako dalekog povijesnog perioda u kojemu se pogled na dijete i shvaćanje djetinjstva uvelike razlikuje od današnjeg.

Postoji malo istraživanja i zapisa na ovu temu osobito na ovom području Hrvatske. Putem podataka prikupljenih iz Lošinjskog i Creskog vrtićkog arhiva, kroz razne fotografije i intervju s jednom od najstarijih odgajateljica starog creskog vrtića

gđom. Taušanović, ovaj rad pružit će jasniju sliku razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja na otoku.

U središtu ovoga rada nalazi se život u prvoj ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje na otoku Cresu. „Kada je osnovan službeni vrtić na Cresu?“, „Gdje se nalazio i kako je izgledao?“, „Koliki je bio broj zaposlenih u vrtiću?“, „Kako su se provodile aktivnosti s djecom?“ i „Kakvi su bili prostorno materijalni uvjeti?“, samo su neka od pitanja na koja će ovaj rad nastojati pružiti odgovor. Kako bi u potpunosti prikazali razvoj starog creskog vrtića potrebno prikazati društveni i politički položaj Hrvatske te samim time i otoka Cresa. Promjene koje su se događale u odgoju i obrazovanju, poput novih Programskih usmjerenja i promjena u obrazovanju odgajatelja također su utjecale na promjene u samom vrtiću, što će biti prikazano u danjim poglavljima ovog rada.

2. OTOK CRES

Otok Cres pripada otočnoj skupini Kvarnerskih otoka u Republici Hrvatskoj. Svojim geografskim položajem, bogatom florom i faunom, te svojim ostalim bogatstvima poput Vranskog jezera privlačio je mnoge narode na svoje obale. Istraživanja koja su proveli Hrvatski arheolozi pokazuju da je cresko-lošinjsko otočno područje bilo naseljeno već u doba paleolitika, a kao znanstveni dokaz navode i nalazište „*Vela spilja*“ na Osorčici. Svoju bogatu povijest otok Cres stekao je od mnogih naroda koji su boravili na otoku. Dolazak Ilira označio je početak razvijanja „*naseljske mreže*“, koju su u kasnijem razdoblju proširivale rimske vlasti.. Najveći utjecaj ostavila je Talijanska vladavina između Prvog i Drugog svjetskog rata. Nakon Drugog svjetskog rata, Cres se priključuje Jugoslaviji, te nakon osamostaljenja Hrvatske postaje njezinim teritorijalnim područjem. Tijekom svoje povijesti Cres se nalazio pod mnogim političkim vlastima koje su imale utjecaj na njegov društveni i politički život. (Lajić, 2006)

Cres kao jedan od najvećih otoka Republike Hrvatske osim što je bogat svojom poviješću, također se može pohvaliti bogatom kulturom i tradicijom. Mnoga naselja razvila su svoj specifični govor na čakavštini koji se razlikuje od naselja do naselja. Cres je otok koji njeguje svoju folklornu tradiciju. Raznim organizacijama nastoje se očuvati tradicionalni narodni plesovi, napjevi, nošnje, ali i kulinarstvo i razni obrti. Poljodjelstvo i stočarstvo su najzastupljenija zanimanja na otoka Cresu. (Turčić, 1991)

2.1. Geografski položaj otoka Cresa

Geografski položaj otoka Cresa tijekom povijesti imao je veliku ulogu u njegovu razvoju. Zbog svojega izgleda i raznolike flore i faune koja je prisutna na otoku, Cres je uvijek bio pogodan za naseljavanje i razvoj poljoprivrednih obrta. Zbog svoje blizine kopnu, osobito gradu Rijeci, Cres je imao prednost u povezivanju s gradskim

središtima, industrijom, turizmom itd. dok mu je usporedno problem predstavljala loša prometna infrastruktura i slaba pomorska povezanost.

Istraživanja provedena u sklopu Nacionalnog programa razvitka otoka, govore o tome kako u skupinu Kvarnerskih otoka spada 49 hridi i otoka. Ovisno o njihovoj površini ovi otoci mogu se podijeliti na male, srednje i velike. Tako Cres, isto kao i Krk spada u skupinu velikih Kvarnerskih otoka s površinom od 405, 70 km². (Lajić, 2006)

Cres se smjestio u zapadnom nizu Kvarnerskih otoka te se pruža meridijanskim smjerom sjeverozapad – jugoistok u dužini od 65,5 km. Dužina obale otoka Cres iznosi 248 km te je po indeksu relativne razvedenosti tek šesti (3,5). Prirodne značajke Cresa i njegov društveno-povijesni položaj znatno su tijekom povijesti utjecale na njegovu naseljenost i razvijenost otočnog prostora. (Stražičić, Sokolić, 1981)

Geološka istraživanja provedena u periodu između 1968. i 1970. godine pokazuju da je Cres izgrađen od vapnenca i dolomita. Cres je poprimio geografski oblik brdovitog bloka koji se snižava prema jugu. Na razne geografske promjene utjecali su tektonski pomaci, ali i erozije zbog kojih je došlo do formiranja mnogih udolina od kojih je najpoznatija udolina u kojoj se formiralo Vransko jezero. To jezero je krypto depresija što znači da se nalazi ispod i iznad razine mora. Razvojem vodoopskrbnog sustava danas opskrbljava cijeli otok pitkom vodom. (Stražičić, Sokolić, 1981.)

Klimatska obilježja Cresa uvjetovana su njegovim položajem u Kvarnerskom zaljevu tako da se klima otoka Cresa nalazi između mediteranskih i kontinentalnih klimatskih uvjeta. Posljedice toga su česte hladne fronte koje se pojavljuju u zimskom periodu godine, te pojava snažnih kiša tijekom ljeta. (Stražičić, Sokolić, 1981)

Pružajući se od sjevera prema jugu Cresa geografski oblik mijenja se od brdovitih do nizinskih područja. Osim geografskog oblika krećući se prema jugu prisutne su promjene u klimatskim obilježjima što je utjecalo na razvoj poljoprivrede i postotak naseljenosti područja na otoku. Nekolicina stanovništva rasporedila se po selima na sjeveru i jugu otoka te su se bavili poljoprivredom, dok je većina stanovništva oscilirala prema gradu Cresu. U samom gradu nalazila se pomorska luka, većina industrije i obrti koji su ljudima pružali posao. Iako jedan od najvećih otoka u Hrvatskoj, Cres je zbog

svoje ne razvijene naseljske mreže među najmanje naseljenim otocima. Zbog iseljavanja ljudi u gradska središta, trend padanja nataliteta na otoku sve je prisutniji, a započeo je već 1970-tih.godina.

2.2. Stanovništvo otoka Cresa u periodu od 1950. do 1990. godine

Cres se smatra jednim od najvećih otoka u Hrvatskom arhipelagu no u stopi naseljenosti nije među vodećim otocima. Posebni geografskog smještaj, prirodno okruženje i specifični društveno - povijesni čimbenici utjecali su na promjene u oblikovanju stanovništva otoka Cresa.

Tablica 1 : Stanovništvo otoka Cresa od 1953. do 1991. godine

Godina	Broj stanovnika
1953.	4221
1961.	3786
1971.	3145
1981.	2895
1991.	2971

(Podatci prikupljeni sa stranice Državnog zavoda za statistiku)

Otok Cres je 1953. godine imao 4221 stanovnika. Podatci o stanovništvu te godine, razlikuju se od autora do autora, pa tako Lajić (2006) navodi da je broj stanovnika u navedenim godinama bio veći, tj 4945 stanovnika. Tako govori da je 1961. godine Cres imao 4373 stanovnika no iz podataka prikupljenih iz Državnog zavoda za statistiku vidimo da je taj broj bio manji. Kao što vidimo na Tablici 1 stanovništvo otoka Cresa je od 1953. do 1981. godine bilo u demografskom padu sve do 1991. godine gdje se vidi mali porast stanovništva .

Cres je 1971. godine bio 12. otok po naseljenosti, a gustoća naseljenosti otoka iznosila je 8,6/ km ², što ga je svrstalo na posljednje mjesto naseljenosti otoka po gustoći . Prema popis stanovništva iz 1971. godine pokazano je da su Krk, Rab i Lošinj bili praćeni pozitivnim demografskim rastom dok je samo Cres imao negativni demografski proces. Loša poljoprivredna struktura, nedovoljna proizvodnja kao i spor razvoj turizma na Cresu dali su svoj doprinos opadanju broja stanovništva. Prema

Lajiću (2006) Cres je 1991. godine imao porast stanovništva za 1,9%, te je broj stanovništva iznosio 3238. (Lajić, 2006)

Tablica 2 : Broj živorođenih na otoku Cresu u razdoblju 1963.-1990.godine

Godina rođenja	Broj živorođenih na otoku Cresu
1963.	37
1964.	36
1965.	42
1966.	43
1967.	41
1968.	34
1969.	28
1970.	28
1971.	25
1972.	28
1973.	40
1974.	36
1975.	33
1976.	29
1977.	47
1978.	51
1979.	31
1980.	47
1981.	34
1982.	35
1983.	60
1984.	46
1985.	45

1986.	34
1987.	39
1988.	30
1989.	35
1990.	38

(Smoljanović, Nejašmić, 1999)

Kao što možemo vidjeti iz Tablice 2, broj živorođene djece na otoku bio je promjenjiv. Broj rođene djece rijetko je premašivao 50. Smoljanović i Nejašmić (1999) govore kako je 1983. godina, zadnja godina kada je broj rođene djece bio 60 te nakon toga slijedi kontinuiran pad nataliteta koji je prisutan i danas na otoku.

Glavna zanimanja stanovništva na Cresu bila su poljodjelstvo koje uključivalo maslinarstvo, obradu voća, povrća i vinove loze. Na otoku je djelovala tvornica ribljih konzervi „Plavica“. Ljudi su se, također, bavili ovčarstvom i turizmom koji je bio najzastupljeniji u glavnom središtu otoka, Gradu Cresu. Smoljanović i Nejašmić (1999) govore kako je u glavnom gradskom središtu, gradu Cresu prema popisu stanovništva iz 1991. godine živjelo 69 % creskog stanovništva dok je preostalih 31 % živjelo u okolnim selima .

Utjecaj na mijenjanje stanovništva otoka Cresa imalo je i samo političko i društveno uređenje Hrvatske. Tijekom 40 godina koje prati ovaj rad , Cres je bio dio Socijalističke Republike Hrvatske. Promjene u političkim usmjerenjima, dolazak modernizacije i industrijalizacije , ali i sama prisutnost prijašnje Talijanske vladavine na otoku , utjecale su na razvoj stanovništva i društvenog okruženja otoka Cresa.

2.3. Političko uređenje Hrvatske u periodu od 1950. do 1990. godine

„30 godina dijeli nas od 20.4.1945. godine , od dana kada su se desantni odredi Jugoslavenske narodne armije iskricali na naše otoke i tu negdje oko 9 sati već vodili bitke za konačno oslobođenje naših gradova : Cresa, Lošinja i Osora od fašističkog njemačkog i talijanskog okupatora , koji se tu utvrdio pružajući uzaludan otpor“ (Fatuta, Marković 1975: 13)

Između 1945. do 1970. godine Hrvatska je bila dio Federativne Narodne Republike Jugoslavije tj. Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Hrvatska se tada nalazila pod vlašću koja je bila usmjerena na socijalističko političko usmjerenje koje je provodio razne obnove unutar države. Nastojalo se uspostaviti novi društveni poredak, što je obilježavalo provođenje nacionalizacije i deprivatizacija imovine te se uvodilo društveno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju. U Hrvatskoj, ali i ostalim državama bivše Jugoslavije bile su prisutne svojevrsne kulturne revolucije. Do toga dolazi zbog velikog utjecaja zapadnih kultura što je dovelo do razlika između socijalizma Balkanskih zemalja i zemalja Istočnog bloka. Osnivač i osoba koja se nalazila na čelu ovog političkog uređenja bio je Josip Broz Tito. (Peić-Čaldarović, 2017)

Povijesno okruženje Hrvatske nakon Drugog Svjetskog rata obilježila je uspostava socijalističkog političkog usmjerenja. Veliki uzlet socijalizma odvijao se od 1945. do 1952. godine tijekom uspostave totalitarnog režima. Jačanje socijalističkog usmjerenja u Hrvatskoj nastojalo se postići ukidanjem suprotnih političkih struja i uklanjanjem razlika između države i društva. Demokratskim strankama koje su djelovale nakon Drugog Svjetskog rata oduzeta su sva prava, a rad Rimokatoličke crkve koja je bila najveći oponent socijalizmu sveden je na minimum. (Spehnjak, Cipek, 2007)

Razdoblje od 1952. do 1966. godine. odnosilo se na uvođenje socijalističkog modela samoupravljanja. On se temeljio na državnom vlasništvu nad svom proizvodnjom, no poduzeća su imala visoki stupanj odgovornosti i individualnosti prilikom donošenja poslovnih odluka i ulaganja. Radnički društveni sloj najviše je profitirao pod socijalističkim poretom. Urbanizacija, modernizacija i privilegije koje im je nudilo zaposlenje u državnim poduzećima poput „sigurnost radnog mjesta, besplatna zdravstvena socijalna zaštita, plaćeni obvezni godišnji odmor, radnička ljetovališta, nabava jeftine “zimnice” preko sindikata, korištenje državnih stanova i dr.)“ doprinijeli su stvaranju socijalističkog društva u Jugoslaviji (Spehnjak, Cipek, 2007 : 266.)

Politika reformi dobila je zamah u razdoblju od 1966. do 1974. godine, kada se polako počelo vraćati privatno vlasništvo. Počinje se prihvaćati mehanizacija

industrije, strojevi zamjenjuju ljude što dovodi do nestabilnosti u društvu. Promjene su se počele uočavati u liberalnijoj političkoj struji i otvorenosti prema novim društveno kulturnim sadržajima. Šezdesete godine obilježavaju i razvoj društvenih znanosti, poput psihologije, politologije, sociologije i drugih. U ovom periodu i sama kultura Jugoslavenskih država, a time i Hrvatske doživljavala je svoje „Zlatno doba“. Film, kazalište i književnost razvijali su se pod novim trendovima. Kroz tematiku privlačile su se ratne i poratne teme poput modernizacije, kretanja stanovništva iz sela u grad itd., no usmjeravalo se i na budućnost i opisivanje promjena koje su bile sve prisutnije u Jugoslavenskim državama. Pop/rock glazba bila je način izražavanja mladih naraštaja u to doba. Putem glazbe mladi naraštaji izražavali su svoje misli o trenutnim političkim situacijama, govorili su o gubitku i nadi za novim vremenima koja dolaze. (Spehnjak, Cipek, 2007)

Josip Broz Tito koji je od osnutka Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bio na čelu njezina sustava, preminuo je 1980. godine. „*U vodstvu federacije zamijenio ga je sustav rotacije, prema kojemu je funkciju saveznog predsjednika svake godine obavljao predstavnik druge republike.*“ (Spehnjak, Cipek, 2007: 261.) Takav sistem vodstva ipak se pokazao lošim i posljedice su se vidjele na stopama rasta stanovništva, industrijskoj proizvodnji i prihodima od same proizvodnje. (Spehnjak, Cipek, 2007)

Smrću Josipa Broza Tita 1980. godine dolazi do globalne recesije kao i želje za promjenama u Hrvatskoj. One dovode do propadanja jugoslavenskog socijalizma i raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije krajem 20. stoljeća. U ovom periodu provodile su se radikalne promjene osobito u europskim zemljama komunističkog bloka što je na kraju rezultiralo konačnim slomom komunističkih režima u Europi i raspadom socijalističkih država među kojima se nalazila i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Kao i ostatak socijalističkih naroda koji su napustili komunistički režim, Hrvatsko društvo nastojalo je u tom periodu ostvariti autonomnu državu, te se emancipirati na osobnom, kulturnom i političkom području. (Peić Čaldarović, 2017)

Političko uređenje Hrvatske ovog doba bitno je kako bi sagledao kontekst u kojem se otok Cres nalazio u tom periodu. Političko okruženje bilo je prisutno u društvenoj okolini i kulturi otočana te je ostavilo veliki trag na osnivanju vrtića u Cresu, kao i na njegovo daljnje djelovanje. Proslave praznika, akcije mladih, udruge i manifestacije ostavile su utjecaj na stanovništvu Cresa osobito na odrastanju generacija koje su kroz socijalizam pohađali vrtić i osnovnu školu na otoku.

3. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Tijekom druge polovice 19. st hrvatsko je školstvo doživjelo značajan napredak. Osnivale su se prve pučke škole, otvarali su se vrtići koji su se u to doba nazivali zabavištima. Okvirno gledano, nakon 1880. godine dolazi zamah modernizma i razvoja u koji su se uključivale mnoge države tako i Hrvatska. Profesionalni razvoj odgajatelja možemo pratiti od kraja 19. st. koji se započeo radom u zabavištima bez obrazovne podloge, pa sve do sada gdje odgajatelji pohađaju obavezan sveučilišni studij potreban za odgoj i obrazovanje djece. Proces razvoja profesionalnog usavršavanja odgajatelja tekao je postepeno te se u periodu između 1880. god do 1970. dosta toga promijenilo. Otvarali su se tečajevi, a zatim škole i studiji za odgajatelje. Zabavišta su postala dječji vrtići tj. vježbaonice, osnivali su se pedagoški centri te se nakon 1970. god pažnja posvećivala povezivanju stručno-znanstvenih spoznaja s odgajateljskom praksom. (Mendeš, 2018)

Tradicija predškolskog odgoja na Cresu duga je 109 godina. Ilegalno zabavište koje je osnovano 1908. god. djelovalo je 45 godina. U njemu su djeca bila zbrinuta i njegova svrha bila je priprema djece za školu. Prva službena ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja otvorena je 1953.god. Zbog interesa ovoga rada bitno je objasniti kakav je bio razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja Hrvatskoj, kakvo se obrazovanje očekivalo od odgajatelja te kakao su se cjelokupne promjene odnosile na vrtić u Cresu.

3.1. Programi predškolskog odgoja i obrazovanja od 1970. do 1990. godine

Prvi službeni program za rad s djecom u predškolskom odgoju i obrazovanju donesen je 1971. godine. Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću bio je usmjeren na prenošenje znanja djeci te je za svako od pet odgojno obrazovnih područja imao propisane ciljeve, zadatke i sadržaje. Odgajatelji su tijekom godine svoj rad usmjeravali na područja upoznavanja okoline, materinji jezik, tjelesni i zdravstveni odgoj te likovni i glazbeni odgoj. Sam program temeljio se na biheviorizmu gdje se na proces učenja gledalo kao na prenošenje znanja s odgajatelja na dijete. Organizacija vremena u skupini bila je u skladu s dobi djeteta. Tako su aktivnosti kod djece mlađeg

uzrasta trajale 15 minuta, kod djece srednjeg uzrasta 20 minuta, a kod starije djece aktivnosti su se provodile dva puta po 25 do 30 minuta. U radu odgajatelja tog doba bila je česta uporaba učenja napamet gdje se pažnja nije usmjeravala ka razumijevanju pojmova već na samoj reprodukciji znanja. Pohvale i nagrade u obliku slatkiša bile su česta pojava u radu odgajatelja, a najviše se s roditeljima surađivalo prilikom pripreme djece za odlazak u školu. Plan i program koji su odgajatelji pratili tijekom cijele godine bio je isplaniran unaprijed te se dijelio po mjesecima, tjednima i danima. Program nije bio prilagođen svakom djetetu individualno već je napravljen za predviđena očekivanja od djeteta. (Petrović- Sočo, 2009)

Slobodna igra u skupinama bila je predviđena za vrijeme prije doručka i nakon poslijepodnevnog spavanja. Odgajatelji su materijale, osobito one bolje kvalitete, čuvali van dohvata ruke djece što je djeci onemogućavalo samostalan izbor materijala. Skupine su bile organizirane u kutiće djelatnosti gdje je djeci bio ponuđen mali broj poticaja. U svakoj skupini nalazio se prostor u kojemu se su sva djeca iz skupine mogla okupiti. Taj prostor bio je predviđen za održavanje dnevnih zanimanja u kojemu bi odgajatelji, frontalnim putem, djeci prezentirali aktivnost iz jednog od odgojno obrazovnih područja. Vremenska organizacija dolazaka i odlazaka iz vrtića bila je strogo postavljena. Djeca se u skupinu nisu primala nakon devet sati ujutro te je bilo bitno ne propustiti zajedničku aktivnost. Sagledavajući razvoj ovog programa u kontekstu države i socijalističke političke struje u kojoj nastaje, može se zaključiti kako je ovaj program bio prihvatljiv i roditeljima i odgajateljima. (Petrović- Sočo, 2009)

Novim spoznajama o razvoju i odgoju djeteta početkom osamdesetih godina uočeni su nedostaci u postojećim programima predškolskog odgoja i obrazovanja. Zbog potrebe za novim programom predškolskog odgoja, 1983. god. donosi se novi dokument „Osnove programa za odgojno-obrazovni radu s djecom predškolskog uzrasta“. Ovaj dokument nastojao se ravnomjerno raspodijeliti na sva područja djetetova razvoja te se nastojala provesti integracija odgojno obrazovnih područja u praksi. Područja djetetova razvoja bila su podijeljena tri odgojno obrazovne cjeline „*Dijete i njegova okolina, Govor, izražavanje i stvaranje i Tjelesna i zdravstvena kultura*“. (Petrović-Sočo,2013:11).

Ciljevi, zadaće i sadržaji koji su se bavili ovim odgojnim područjima nastojali su se ravnomjernije raspodijeliti na razvoj djeteta. Ovim programom nastojali su se popraviti nedostaci programa iz 1971. godine no kroz 10 godina rada po starom programu stvorile su se određene navike koje je novim programom teško bilo mijenjati. Institucijsko uređenje i načini rada s djecom, koji se odvijao proteklih deset godina, kroz širenje socijalizma u državi nije pružio prostora za poboljšanje predškolski programa. Zakonskim putem bili su propisani novi načini rada no pomaci u samim skupinama i u odnosima prema djeci bili su slabi vidljivi. Pozitivni pomaci uočeni su prilikom uvođenja programa stranih jezika, ritmika, gimnastika u sam rad vrtića. Osnivale se nove organizacije i udruge kojih je jedan „Društvo naša djeca“. Otvarale su se knjižnice i pokretali su se drugi izvan obiteljski kraći ili povremeni predškolski programi. (Petrović- Sočo, 2009)

Prvi put se program predškolskog odgoja i obrazovanja uređuje tako da program bude prilagođen i radu djeci u jaslicama i da se polazi od djetetovih razvojnih i individualnih potreba. Do tih promjena dolazi zbog inkluzije jaslica u institucije predškolski ustanova. U prošlosti su brigu o djeci u dobi od jedne do tri godine vodile zdravstveno-socijalne ustanove što se ovim programom promijenilo. (Petrović- Sočo, 2009)

Osim pozitivnih promjena uočavaju se i nedostaci koji prate odgoj i obrazovanje djece u osamdesetim godinama. Tu se javljaju problemi niske obuhvaćenosti djece predškolskim programima, neravnomjerno raspoređenu mrežu odgojno obrazovnih ustanova, nedostatak prostornih kapaciteta, prekapacitirane odgojne skupine, slabu opremljenost vrtića igračkama i didaktičkim sredstvima, neujednačeni uvjeti rada odgajatelja itd. (Baran i sur.,2011)

Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece objavljen je 1991. god. kao treći dokument koji obuhvaća treću etapu stvaranja hrvatskog predškolskog kurikulumu. Za razliku od prijašnja dva dokumenta, polazište pisanja smjernica za ovaj dokument nalaze se u samom djetetu. U prvi plan stavljaju se djetetove individualne potrebe, njegovi interesi i prava. Dijete se prihvaća samo po sebi, sa svim svojim osobinama i na njegovu obitelj se gleda kao na partnera u odgoju i obrazovanju.

Polazište ovog programa nalazi se u humanističkom razvojnom konceptu koji svim odgajateljima pruža orijentaciju u odgoju i obrazovanju predškolske djece putem načela i smjernica. U smjernicama za odgajatelje navodi se da djeca uče putem slobodne igre: istražujući, promatrajući, pretpostavljajući i provjeravajući. Odgajatelj u njihovu procesu istraživanja ima ulogu promatrača i poticatelja procesa učenja. Ovaj dokument temelji se na teorijama konstruktivizma i sukonstruktivizma, a ne na prenošenju znanja djeci. Djeca kroz komunikaciju i suradnju s odgajateljima i svojom okolinom, stvaraju sliku o sebi i svijetu. Odgajatelj se u ovoj sredini nalazi kao konstruktor poticaja i materijala za djecu koji će ih potaknuti na istraživanje. On za djecu stvara poticajno i interaktivno okruženje unutar institucijskog konteksta. (Petrović-Sočo, 2013)

Navedena tri dokumenta zaslužna su za stvaranje Nacionalnog kurikuluma predškolskog odgoja i obrazovanja, ali i za oblikovanje predškolskog odgoja u drugoj polovici 20. stoljeća. Utjecaj Programa odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću iz 1971. god. i Osnova programa za odgojno-obrazovni rad s djecom predškolskog uzrasta 1983. god. pratimo kroz ovaj rad kao dokumente koji su bili primjenjivani u radu starog creskog vrtića i pratimo njihov utjecaj na rad odgajatelja u Cresu.

3.2. Tijek profesionalnog obrazovanja odgajatelja od 1950. do 1990. godine

Krenuvši od tečajeva, srednjih škola pa sve do fakultetskih smjerova na pedagoškim akademijama profesionalno usavršavanje odgajatelja se s vremenom mijenjalo. Iz podataka prikupljenih iz arhiva dječjeg vrtića Cvrčak vidi se da je prva odgajateljica starog creskog vrtića I.B. imala završenu srednju školu za odgajatelja. Jedna od odgajateljica, Gđa. Taušanović s kojom je obavljen intervju u sklopu ovoga rada, također je imala završenu srednju školu za odgajatelja koju je pohađala u periodu od 1956. do 1960. god.

Razumijevanje razvoja odgajateljske profesije bitno je za ovaj rad zbog razlike u godinama zaposlenja odgajateljica. Prva odgajateljica počela se sa svojim radom 1953. god., a zadnja odgajateljica starog vrtića zaposlena je 1986. godine. Broj zaposlenih odgajatelja u creskom vrtiću bio je promjenjiv i nisu svi odgajatelji imali istu stručnu

spremu stoga ovaj rad pruža prikaz razvoja obrazovanja za odgajatelje od 1950. do 1990. godine.

Škola za odgajatelje započela je sa svojim radom 1949./1950. godinu. Program škole za odgajatelje zasnivao se na četverogodišnjem srednjoškolskom obrazovanju te su sudionici ovoga programa na kraju školovanja stjecali kompetencije koje su bile potrebne za rad u predškolskim ustanovama. Ovakav oblik obrazovanja za odgajatelje djelovao je sve do 1976./1977. godine. Književnost, ručni rad, likovni, muzički i fizički odgoj bili su predmeti koji su poučavani kao temelj ovih pedagoških grupa. Ovim nastavnim predmetima nastojalo se osigurati predškolski odgoj djece koji će zadovoljavati njihove potrebe uz prisutnost razvoja novih vještina i sposobnosti. (Mendeš, 2013)

Krajem pedesetih godina sve se više počelo zahtijevati viši oblik obrazovanja za odgajatelje, no on je ispunjen tek 1968./1969. god. osnivanjem Pedagoške akademije u Zagrebu koja je bila usmjerena na studij predškolskog odgoja. (Mendeš, 2013)

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća u odgojnom obrazovnom sustavu dolazi do reformi. U tom razdoblju obrazovanje suradnika u predškolskom odgoju odvijalo se u srednjoškolskim centrima te postojao i studij predškolskog odgoja koji se odvijao na nastavničkim fakultetima. (Mendeš, 2018)

Studij je vremenski bio formiran kao dvogodišnji izvanredni program, a od 1971./1972. godine ovakav oblik studija za odgajatelje otvarao se i na pedagoškim akademijama u Splitu, Rijeci i Osijeku. Kolegiji koje su studenti pohađali bili su : „*Sociologija, Pedagogija, Didaktika, Psihologija djetinjstva i mladosti, Pedagoška psihologija, Fizički odgoj, Predškolska pedagogija, Psihologija ranog djetinjstva, Metodika odgojno-obrazovnog rada, Scenski izraz i lutkarstvo, Dječja književnost, Likovni odgoj s metodikom, Muzički odgoj s metodikom, Fizički odgoj s metodikom, Higijena predškolskog djeteta i Tehničke vježbe i drugi.*“ (Mendeš , 2013 : 13)

Od akademske godine 1977./78. do 1983./84. godine profesionalno obrazovanje suradnika u predškolskom odgoju odvijalo se na razini srednjih škola nakon kojih bi se suradnici smatrali spremnim za rad u odgojno obrazovnim skupinama. Prijašnjih godina

postojala je samo Škola za odgajatelje u Zagrebu, no u ovom periodu reformi odgojno obrazovnog sustava ovakvi programi provodili su se i u srednjoškolskim centrima u Bjelovaru, Gospiću, Osijeku Rijeci , Splitu itd. (Mendeš, 2018)

U periodu od 1978./79. do 1987./88. paralelno i sa srednjoškolskim obrazovanjem odgajatelja odvija se i obrazovanje za odgajatelje i na razini nastavničkih fakulteta. Prijašnjih godina nakon završetka studija odgajateljev stručan naziv bio je *nastavnik predškolskog odgoja* što se suprotstavljalo s onim što se zapravo odvija u dječjim vrtićima te daje ideju da se programi u skupinama odvijaju kao nastava. Povedeno reformama , obrazovanjem na nastavničkim fakultetima u ovom periodu stručna sprema odgajatelja bila je *odgajatelj predškolske djece*. (Mendeš, 2018)

Do potpuno novog organizacijskog sustava u obrazovanju odgajatelja dolazi uvođenjem nastave za odgajatelje u trajanju od šest godina. Taj se program odvijao u obliku četverogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja za odgajatelje plus dvije godine obrazovanja na visokoškolskoj razini. Prva generacija koja je upisala ovakav program obrazovanja bila je 1984./1985. god, a posljednja generacija koja je upisala ovaj program bila je 1990./91. god. (Mendeš, 2018)

Obrazovanje odgajatelja i njegovo profesionalno usavršavanje izravno utječe na kvalitetu i poboljšanje njegova rada s djecom. Osim toga bitan je i period u kojemu se odgoj i obrazovanje odvijalo, kakvi su bili službeni propisi i dokumenti provođenja odgoja i obrazovanja te u kakvom je društvenom kontekstu dijete odrastalo.

3.3.Položaj djece u Jugoslavenskom društvu

Šezdesete godine prošlog stoljeća bile su prekretnica u pogledu na svijet . Došlo je do velikog otkrića novih izuma,pojavi su se novi modni trendovi, politički pokreti itd. Prvi put ljudi počinju razmišljati o slobodnom vremenu i kako ga iskoristiti, a upravo to slobodno vrijeme jako će utjecati na djecu i njihove aktivnosti. Kakav je bio pogled na dijete te kakva je bila njegova uloga Jugoslaviji Duda (2015) opisuje u svojoj knjizi „*Danas kada postajem pionir : djetinjstvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma*“.

Tijekom kraja 19. st. počinje se stvarati slika djeteta u kojoj je ono „*Simbol nade društva u bolju budućnost.*“ (Duda, 2015 : 12). S razvojem odgojno obrazovnog sustava u 20. st., interes države usmjerio se na organizaciju i ostalih institucija u svrhu dobrobiti djece kao npr. poboljšanje sustava javnog zdravstva i sustava socijalne skrbi o djeci. Odrastanje u socijalističkoj Hrvatskoj prouzročilo je stvaranje razlika između tradicionalnog, moglo bi se reći patrijarhalnog društva, i onog modernog koje je sve više bilo nametnuto od strane javnosti i zapadnih kultura. Tako je država počela voditi brigu o nacionalnom potomstvu i mijenjala je ulogu roditelja u kojoj je muškarac bio predstavljen kao vojnik i osoba koja opskrbljuje obitelj, a žena je predstavljala figuru majke koje državi podaruju djecu. Na djecu se gledalo kao na sredstva koja će u budućnosti služiti razvoju države te kako oni ne pripadaju samo obitelji već su i dio šire zajednice. „*Djeca su prestala biti 'obiteljsko vlasništvo', a postala su 'opće' i 'državno vlasništvo'.*“ (Duda, 2015 :13)

Djeca preko roditelja primaju nove kulturne navike i potrebe tako da su promjene koje su utjecale na roditelje utjecale i na njih. Zbog raznih obaveza roditelja ponekad se njihovo slobodno vrijeme nije moglo preklapati s djetetovim tako da su škole i obrazovni sustav bili zaduženi za brigu o djeci. Zbog prenapučenosti škola vodile su se dvosmjenskim radom no one nisu imale dovoljno resursa za cjelodnevnu brigu djece, a vlast nije htjela da se Crkva skrbi o mladim snagama Jugoslavije. S vremenom, razvijene su organizacije poput Saveza pionira i republičke organizacije za odgoj i brigu o djeci te su one preuzele brigu za angažiranost i aktivnost djece u društvu. Ove organizacije imale su dva cilja : Pružiti djeci suvremene sadržaje koji će ih potaknuti na kreativnost i poticati djecu na aktivnost koje će u njima buditi domoljublje i pozitivan odnos prema socijalizmu. Aktivnosti slobodnog vremena uvijek su se odvijale u pionirskim kutićima, domovima , gradskim središtima , igralištima , knjižnicama ili kazalištima. Uz pomoć djece održavale su se razne manifestacije poput *Pionirske štafete, Dječjeg tjedna, Dana pionira, Pozdrava proljeću, Cvjetni korzo* itd.

Slika 1: Održavanje Pionirske štafete 1959.god.

(Fotografije iz arhive Dječjeg vtića Girice)

Kao što se vidi na Slici 1 u Cresu su se održavale manifestacije Pionirska štafeta. Manifestacija Pionirske štafete pokrenuta je 1945.godine kao oblik proslave Titovog rođendana koji je bio 25. svibnja. Štafetne palice prenosile su se iz svih krajeva Jugoslavije kako bi na posljepku došle do predsjednika. Štafeta su predsjedniku predavali najbolji učenici, studenti i radnici koji bi mu prilikom predaje štafete pročitali pripremljenu rođendansku čestitku. Pionirska štafeta sa sobom je nosila veliki republički značaj te je služila kao sredstvo ublažavanja Tita kao kulta ličnosti te se sva pažnja usmjeravala na mlade kao nositelje budućnosti. (Duda ,2015)

Slika 2 : Održavanje manifestacije Cvjetni Korzo 1962. god

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Slika 2 prikazuje manifestaciju Cvjetni korzo koja se organizirala u čast nadolazećem proljeću. Cvjetni korzo načinom održavanja podsjeća na današnji karneval. Djeca bi se povodom ove manifestacije maskirala u motive proljeća i sudjelovali bi u povorci koja je prolazila cijelim gradom. Svrha ove manifestacije u dijelovima Hrvatske bila je očuvanje glazbeno-plesnih tradicija, ali je i služila kao poticaj dječjoj kreativnosti.

Manifestacije poput ovih izravni su prikaz kako su djeca u Cresu sudjelovala u državnim događanjima. Oni su imali svoja zaduženja i svojim sudjelovanjem donosili su doprinos široj zajednici. Ovakve manifestacije održavale su se u suradnji između vrtića, škola i ostalih gradskih institucija gdje bi djeca jačala svoj osjećaj pripadnosti državi.

Ostali sadržaji koji su se nudili djeci bile su igroteke, parade, sajmovi, čajanke, priredbe, logorovanja i ljetovanja. Mlade pionire poticalo se na sudjelovanje u akcijama solidarnosti u kojima su pomagali drugoj ugroženoj djeci u Jugoslaviji. Pozornost se s vremenom počela sve više usmjeravati prema selu tj. prema seoskoj djeci. Zbog velikog broja djece koja nisu bila izložena kulturnim i društvenim sadržajima, Savez pionira

počeo je organizirati sportske, kazališne i ostale kulturne događaje na selima. Sve više se govorilo o tome kako dječje slobodno vrijeme ne smije biti iskorišteno samo za rad već da im treba dati vrijeme kada mogu pustiti svoju maštu na volju i uživati u svojem djetinjstvu. Utjecaj na takvo mišljenje imali su novi mediji poput filma, radija i stripova jer se i u njima uvidjelo odgojno obrazovni potencijal. (Duda, 2015)

Viđenje djetinjstva u jugoslavenskom socijalizmu bilo je određeno ideološkim okvirom, zadanim djelatnostima pionirskim organizacija i nastavnim programima. Očekivalo se da će obitelj imati slabiji utjecaj na djecu od odgojno-obrazovnih utjecaja tog doba i ostalih javnih ustanova i organizacija. Vjerski život djece i njihovih obitelji nastojao se zadržati daleko od svih školskih aktivnosti i skriven u privatnosti. Školska literatura, čitanke i udžbenici nastojali su usaditi ljubav djece prema domovini i Josipu Brozu Titu, ali i izgraditi djecu koja će stvoriti nove socijalističke građane. Važnu ulogu u tome imalo primanje učenika prvih razreda osnovne škole te u Savez pionira Jugoslavije, što je predstavljalo svojevrsnu političku inicijaciju djece. Savez pionira Hrvatske je pod okriljem Saveza društava Naša djeca i uz potporu drugih organizacija tijekom pedesetih godina uspostavio nove rituale koji su izgrađivali tradiciju djetinjstva u socijalizmu koja se nastavljala sve do propasti socijalizma u Jugoslaviji , a neki od tih rituala su: proljetne i jesenske svečanosti, darovi Djeda Mraza ,Dan dječje radosti, primanje novih pionira na Dan Republike i čestitanje Titova rođendana na Dan mladosti, proslavu Dana žena i Praznika rada. Kao što se vidi na Slici 2 i Slici 3, u Cresu su se redovno obilježavali događaji poput dočeka Djeda Mraza i Dan Republike.. (Duda, 2015)

Slika 3 : Doček Djeda Mraza iz 1965.god.

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Slika 4 : Proslava Dana Republike 1987. god.

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Dan Republike obilježavao je primanje sve djece koja upisuju prvi razred osnovne škole u Savez pionira. Slika 4 prikazuje generaciju djece koja se ispisuje iz vrtića i na jesen upisuje prvi razred osnovne škole. Dan Republike obilježavale su odgajateljice zajedno s djecom u vrtiću. Djevojčice na Slici 4 obučene su u slične uniforme koje su se sačinjavale od žutih ili plavih suknji i jednobojskih majica, dok su dječaci imali tamne hlačiće i bijele majice. Ovakav odabir odjeće bio je prisutan zbog što manjeg isticanja materijalne razlike među djecom. (Duda, 2015)

Tome svjedoči serija romana Hrvoja Hitreca „Smogovci“ te u njegova dva nastavka opisuje život obitelji Vragec. Kroz razne anegdote i događaje Hitrec je opisao i približio široj Jugoslavenskoj populaciji kako je izgledao život djece pod predškolske dobi pa se do „omladinske dobi“. „Smogovci“ se ne bave samo obiteljskim problemima obitelji Vragec, već opisuju društveno i državno uređenje u period od 1970. do 1980. godina. (Duda, 2014)

„ Pri testiranju radi upisa u školu Bongo i pedagoginja nisu uspostavili dobru komunikaciju jer on joj se obraća s „dobar dan“ i „gospodo“ dok ona zahtijeva „zdravo“ i „drugarice“. Pedagoginja se birokratski poziva na jednakost pojašnjavajući Bongovim roditeljima da škole nemaju posebne programe za nadarenu djecu: „Za nas su sva djeca ista. Da je ne znam kako genijalan opet će ići sa svom drugom djecom lijepo iz razreda u razred kako to programi prosvjetna služba propisuju...“ (Duda, 2014 : 410)

Iz navedenog citata možemo uvidjeti odnos ustanova za odgoj i obrazovanje tog doba prema predškolskom djetetu. Ovime se nastojalo prikazati kako bilo kakav oblik odskakanja u odgoju i obrazovanju, ali ne samo i u njemu u jugoslavenskom socijalizmu nije bio dobrodošao. Sama parola socijalizma glasi „Bratstvo i jedinstvo“, čime vladajući žele proširiti stav među narodom kako se pojedinac samostalno ne može razvijati već samo uz pomoć svoje šire zajednice.

Djetinjstvo na Cresu također je bilo pod utjecajem socijalističke politike, iako u manjoj količini nego pojedini veći gradovi u Hrvatskoj. Djeca su sudjelovala u raznim manifestacijama i tako jačala svoju pripadnost državi. Mnoge manifestacije bile su organizirane u sklopu vrtića koji je uz osnovnu školu bio jedina odgojno obrazovna

institucija na otoku. Politika koja je bila usmjerena na izgradnju djeteta kao socijalističkog čovjeka putem kulture i društva utjecala je na djecu i njihov svakodnevni život što se nerijetko poklapalo sa životom u vrtiću. Aktivnosti koje su pripremali odgajatelji nazivale su se zanimanjima. Rodna podjela zanimanja bila je česta pojava u socijalističkim vrtićima. Tako su se djevojčice često bavile igrom u obiteljskom kutiću, likovnom ili frizerskom, dok su dječaci sudjelovali u zanimanjima koji obuhvaćali rad rukama, gradnju, popravke i sport. Ovim putem vrtić je u djecu usađivao radne navike koje su se od njih očekivale budućnosti i dijelio ih je po pitanju spolnih razlika. Od djevojčica se očekivalo da budu majčinske figure koje će se jednog dana brinuti o obitelji i koje će se baviti njima prihvatljivim poslovima poput trgovkinje ili frizerke, a dječaci su predstavljali figuru muškarca koji je sposoban obavljati teže fizičke i složenije poslove. Stari creski vrtić djelovao je u doba socijalizma u Hrvatskoj. Iako pod manjim utjecajem nego pojedini ostali vrtići, kultura socijalizma bila je prisutna i na Cresu i u njegovu društvenu okruženju.

4. STARI VRTIČ NA CRESU

Prva službena odgojno obrazovna ustanova predškolskog odgoja u Cresu počela je sa svojim djelovanjem u ranim pedesetim godinama prošloga stoljeća. Kao što se može pročitati u radu G. Jerolimić (2018) predškolski odgoj i obrazovanje u Cresu imaju dugu tradiciju koja traje više od 109 godina. Zabavište koje je djelovalo u Cresu 1911. godine seli se u zgradu Starog Creskog vrtića gdje kroz kratke prekide rada, djeluje sve do osnivanja služene ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja u Cresu. Zbog manjka podataka u kojima je opisano kada je sa svojim djelovanjem započeo prvi službeni Creski vrtić pretpostavlja se da je on otvoren 1.10.1953. godine kada je u Matičnu knjigu zaposlenih upisana prva odgajateljica gđa. I.B. Dječji vrtić Girice 2013. godine, u suradnji s Creskim muzejom Arsan, organizirao je izložbu „Putovanje kroz djetinjstvo“ koja je građanima otoka Cresa omogućila pregled mnogobrojnih fotografija i nekolicine pisanih dokumenata.

U sklopu teme završnog rada 2. kolovoza 2019. godine, obavljen je intervju otvorenog tipa s gospođom Rankom Taušanović. Gđa. Taušanović jedna je najstarijih odgajateljica Creskog vrtića te je sa svojim radom započela 1.10. 1963. godine, a u mirovinu odlazi 1996. godine kao što se vidi iz Slike 5. Gđa. Taušanović je uz gđu. I.B. sve do 1977. godine bila jedina odgajateljica na otoku.

Slika 5 : Izvod iz Matične knjige zaposlenih u Dječjem vrtiću Ivo Lola Ribar

6	TAUŠANOVIC RANKA	16. 06. 1944.	CRES, Zadružna 17	CRES	odgajatelj, SSS	7
Tekući	(HARNAK)	Jezerca, Gospić			Šk. za odgajatelja	
Kasniji		SRH				

(Podatki iz arhive Dječjeg Vrtića Cvrčak)

Odgajateljsko obrazovanje stekla je u Zagrebačkoj gimnaziji Tituša Brezovačkog kroz četverogodišnji smjer u periodu od 1956. do 1960.god. Nakon završetka srednje škole dvije godine radila je po zagrebačkim vrtićima te se 1963. godine prijavila na natječaj za odgajateljicu u Cresu. Na otoku Cresu ostala je sve do svoje mirovine te je imala prilike iskusiti mnoge promjene koje su se događale na području odgoja i obrazovanje te njihovu primjenu i utjecaj na brojne generacije djece. Gđa. Taušanović svoj odgajateljski rad zaključila je premještanjem iz stare ustanove predškolskog odgoja u novu. Tim putem posvjedočila je mnogim promjenama koje su dovele do unaprjeđenja odgoja i obrazovanja u Creskom vrtiću.

Prva predškolska ustanova na otoku Cresu prema zadnjim podacima počela je djelovati 1.10.1953. godine te se nalazila u ulici Šetalište 20. travnja 1. Slika 6. pokazuje nam vanjski izgled ustanove i djecu koja su je pohađala 1953. god. Službeno Creski vrtić bio je područni odjel Lošinjskog vrtića Ivo Lola Ribar te je njegova ravnateljica bila M.F. Svi podatci slali su se u Mali Lošinj gdje su pohranjeni. Ustanova se sastojala od 2 odgojno obrazovne skupine te su do 1977. u njoj djelovale dvije odgajateljice. Nakon 1977. god. radnički kadar Creskog vrtića počinje se širiti te se osniva još jedna skupina. Sve do preseljenja u novu ustanovu organizacija ustanove se nije mijenjala.

Slika 6 : Fotografija djece ispred Starog vrtića iz 1953. god.

1953.

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Broj djece u skupini teško je odrediti bez točnih zapisa. Gđa. Taušanović govori o tome kako je broj djece kroz godine bio promjenjiv. Tako bi pojedine generacije imale veliki broj upisane djece, dok bi druge godine broj djece bio nešto manji. „Jedne godine u prvi razred otpratila sam 50.-tero djece iz svoje skupine u prvi razred osnovne škole što je za jednu osobu jako iscrpno i gotovo nemoguće.“ (Intervju)

Podatci dobiveni iz Lošinjskog vrtića koji su izvedeni iz *Organizacije rada: Podatci o djeci i stručnom kadru* opisuju da je 1987./1988. godine u Creskom vrtiću bilo upisano 83. djece te su oni bili raspodijeljeni 3 skupine kao što se može vidjeti iz Slike 7.

Slika 7 : Organizacija rada 1987./1988.

87/88

ORGANIZACIJA RADA
Podaci o djeci i stručnom kadru

Predškolska organizacija - OOUR - radna jedinica - područni vrtić - zgrada, objekat	Broj odgojnih grupa i broj djece										Broj odgaja- telja	Broj medicin- skih sest ra
	Primarni program		Druga smjena		Minimalni program		Kraći program					
	gr	dj	gr	dj	gr	dj	gr	dj	gr	dj		
MALI LOŠINJ												
- 10 satni program	6	138	-	-	-	-	3	92			12	3
- 7 satni program	2	50	-	-	-	-						
- 5 satni program	3	96	-	-	-	-						
C R E S												
- 9 satni program	2	52	-	-	-	-					5	-
- 5 satni program	1	31	-	-	-	-						

(Podatci iz arhive Dječjeg vrtić Cvrčak)

(Podatci iz arhive Dječjeg vrtić Cvrčak)

Skupine djece dijelile su se po dobi i po programu koji su djeca pohađala. U periodu dok su radile samo dvije odgajateljice gđa. Taušanović vodila je skupinu nešto mlađe dobi od 3. do 5. godine, a njezina kolegica I.B. vodila je skupinu starije djece od 4. do 6. god. života. Nakon formiranja treće skupine djeca su se raspodijelila po programima koje su pohađali. U dvije skupine nalazila su se djeca koja su pohađala primarni program u trajanju od 9 sati, a u trećoj skupini su se nalazila djeca koja su pohađala program u trajanju od 5 sati dnevno. U početku dok su u ustanovi djelovale samo dvije skupine, one su bile odjeljene po dobnim uzrastima. Nakon širenja radnog kadra i dolaskom novih odgajatelja oformljenje su 3 mješovite skupine. Djeca koja su pohađala program od 5 sati imala su mogućnost popodnevne skrbi od strane roditelja, baka i djedova. Nikada nije postojao cjelodnevni program i većinu vremena vrtić je

radio pola dana .Gđa.Taušanović i odgajateljica I.B. niz godina radile su od 8 ujutro do 13 popodne. Ovakva organizacija radnog vremena bila je isključivo zbog uvjete u kojima su se nalazili. Nisu imali kuhinju te se djeci nisu mogli pružiti adekvatni uvjeti u kojima bi oni mogli ostati duži period u vrtiću. Tada su odgajateljice dolazile odmah u 8 i ostajale bi do kraja radnog vremena , a ako bi djeca došla prije u vrtić s njima bi jedan period provele spremačice. Sa širenjem radnog kadra vrtića dolazi i do promjena u organizaciji rada. Tada se usvojio sistem smjena i radilo se do 15 sati i 30 minuta. Roditeljima je bila ponuđena mogućnost upisa djece u 2 programa. Djeca bi u vrtiću mogla biti upisana u devetosatni program koji se odvijao od 6 sati i 30 minuta do 15 sati i 30 minuta ili u petosatni program gdje bi djeca u vrtiću provodila vrijeme od 8 sati pa do 13 sati i 30 minuta. Također vrtić su djeca mogla pohađati i subotom po istim programima kao što se vidi iz Slike 8.

Slika 8 : Organizacija radnog vremena (Podatci iz arhive Dječjeg vrtić Cvrčak)

ORGANIZACIJA RADNOG VREMENA						
OBJEKT	RADNO VRIJEME	DOBNA GRUPA	DEŽURNE DOBNE GRUPE	VRIJEME DEŽURSTVA od - do	DEŽURNE GRUPE SUBOTOM	RADNO VRIJEME SUBOTOM
M.Lošinj	Od 6 ¹⁵ - 15 ⁴⁵ .	- 2.godina - 3.godina - 4,5,6.godina	-	-	izmjenično, svaka radna Od 2-6.god.	Od 6 ¹⁵ - 15 ⁴⁵
"	Od 8 - 13 ⁴⁰ .	- 4,5,6.godina	-	-	1 jaslčka 2 vrtičke gr.	Od 8-14. 6 ¹⁵ - 15 ⁴⁵ . 6 ¹⁵ - 15 ⁴⁵ .
C R E S	Od 6 ³⁰ - 15 ³⁰ . Od 8 - 13 ⁴⁰ .	3,4,5,6.god.živ. 3,4,5,6.god.živ.	-	-	Svaka subota radna. Izmjenično Od 3-6.godina	6 ³⁰ - 15 ³⁰ . 8-13 ⁴⁰ .

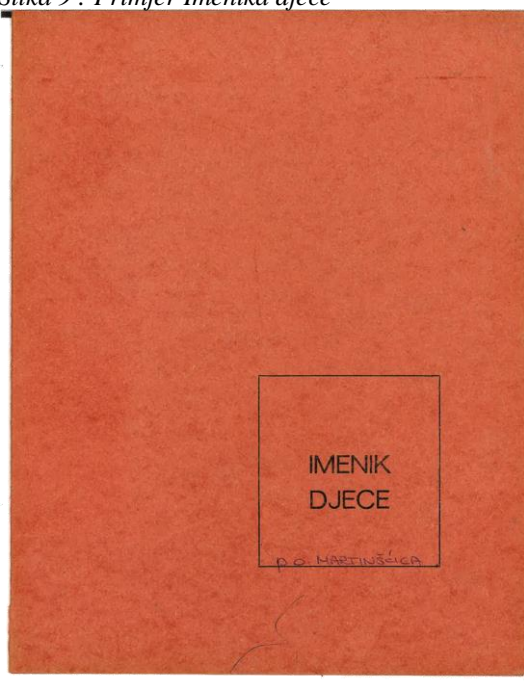
(Podatci iz arhive Dječjeg vrtić Cvrčak)

Vrtić zbog svojih materijalnih i prostornih uvjeta nije mogao ponuditi jaslički program za djecu. Za vrijeme upisa nastojalo se upisivati djecu od 3. do 6. godine života. U sklopu župnog ureda crkve Sv. Marije Snježne u Cresu provodio se program skrbi za djecu u uzrastu od jedne do tri godine. Stari vrtić u Cresu nije nudio roditeljima jaslički programa za djecu te se on odvijao se kao dio Crkvenog čuvališta koje je djelovao ilegalno. O vrtiću unutar župne zajednice grada Cresa ne postoje zapisi koji bi

se mogli iskoristiti za dodatno istraživanje i opisivanje programa i oblika rad koji su se u tome prostoru odvijali.

Upisi djece u vrtić odvijali su se tijekom cijele godine. Zbog manjka stručnog osoblja upise su obavljale odgajateljice samostalno. Roditelji bi obavili razgovor s odgajateljima, donijeli bi osobne podatke o djetetu tj. rodni list te bi odgajatelji zatim dijete upisali u matičnu knjigu. Ti podatci slali bi se u Dječji vrtić Ivo Lola Ribar u Malom Lošnju. Odgajateljice su u knjigu morale unijeti podatke poput imena i prezimena djeteta, datum rođenja, ime i prezime roditelja. S vremenom je prilikom upisa bilo potrebno unijeti više podataka tako da su nadodane rubrike adresa prebivališta, broj telefona, datum upisa, datum ispisa i dodatne bilješke, promjene ili napomene .

Slika 9 : Primjer Imenika djece

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Kao što se vidi iz Slike 9. ,prikazan je primjer imenika primjer imenika djece koji se koristio prilikom upisivanja i ispisivanja djece u vrtićku ustanovu. On se sastoji od tablice u koju je bilo potrebno unijeti : Ime i prezime djeteta, datum i mjesto rođenja, adresa stana i broj telefona, ime oca i majke (Staratelj), zanimanje, radno mjesto i broj telefona, zdravstveni osigurani broj, zdravstvena knjižica, šifra djelatnosti, procijepljenost, kronična oboljenja, vrijeme i razlozi izostanka.

Tablica 3 : Prikaz broja djece koja su se periodu od 1982. do 1988. godine ispisala iz vrtića i upisala u prvi razred osnovne škole

Godina ispisa iz vrtića	Broj ispisane djece
1982./1983.	35
1983./1984.	35
1984./1985.	32
1985./1986.	26
1986./1987.	27
1987./1988.	28

(Podatci iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Kao što se vidi iz Tablice 3 , od 1982. godine do 1988. sve je manji broj djece koja su se ispisivala iz vrtića kako bi upisali prvi razred osnovne škole te nam to govori o negativnom natalitetu koji je zahvatio Cres koji se prije naveo u Tablici 2.

Osim službenih knjiga o upisima djece u vrtić odgajateljice su morale ispunjavati potrebnu pedagošku dokumentaciju i priložiti ih matičnoj ustanovi koja je bila u Malom Lošinj. Matična knjiga upisane djece nalazila se u Malom Lošinj , dok su odgajatelji u Cresu ispunjavali imenik djece s osnovnim podacima o djetetu i njegovim roditeljima. U knjigu pedagoške dokumentacije odgojne skupine upisivali su se događaji tijekom dana i situacije specifične za određenu skupinu. Putem godišnjeg plana i programa odgojno-obrazovnog rada planirale su se tjedne ili mjesečne aktivnosti koje su bile propisane po danima i u kojima je bilo navedeno koji je njihov utjecaj na djecu i njihov razvoj.

Kroz 24 godine postojanja Creskog vrtića u njemu su djelovale dvije odgajateljice. Gđa. Tušanović i njezina kolegica I.B radile su samostalno do 1977.godine nakon toga radni kadar vrtića se širi te, po sjećanju gđe. Taušanović, u vrtiću je do njegovog premještanja u novu zgradu djelovalo sedam odgajateljica. Iz matične knjige zaposlenih vidimo da je do premještanja u novu zgradu u starom vrtiću radilo sedam odgajatelja, četiri čistačice, dvije kuharice te je u jednom periodu u vrtiću

djelovao i logoped. Ovaj broj radnika mijenjao se u periodu od 1953. do 1988.god. kao što možemo vidjeti iz Tablice 4 .

Tablica 4 : Prikaz broja zaposlenih u Creskom vrtiću u periodu od 1953. god do 1988.god.

Ime i Prezime	Zasnivanje radnog odnosa	Prestanak radnog odnosa	Zanimanje
Ivanka Bomarčić	01.10.1953.	06.08.1989.	Odgajateljica
Marija Velčić	01.09.1955.	31.12.1982.	Spremačica
Ranka Taušanvić	01.10.1963.	1996.	Odgajateljica
Marija Sepčić	01.03.1976.	31.03.1977	Spremačica
Lina Lužina	10.06.1976.	20.06.1988.	Spremačica
Jadranka Bobić	21.09.1977.	13.02.1988.	Odgajateljica
Melita Eršte	01.08.1979. 01.02.1982.	01.09.1979. 06.06.1983.	Odgajateljica
Branka Rogić	01.07..1981.	31.08.1981.	Odgajateljica
Branka Todorović	20.09.1982.	20.12.1982.	Logoped
Davorka Radola	22.12.1982. 18.01.1984.	06.06.1983. -rad na neodređeno	Odgajateljica
Jadranka Vodenac	09.09.1986.	08.12.1986.	Odgajateljica
Rita Dujmović	23.04.1988.	14.07.1993.	Kuharica
Ljiljana Tramontana	18.05.1988.	25.05.1988.	Spremačica
Anamarija Dlačić	05.09.1988.	13.07.1992.	Kuharica

(Podatci iz arhive Dječjeg vrtića Cvrčak)

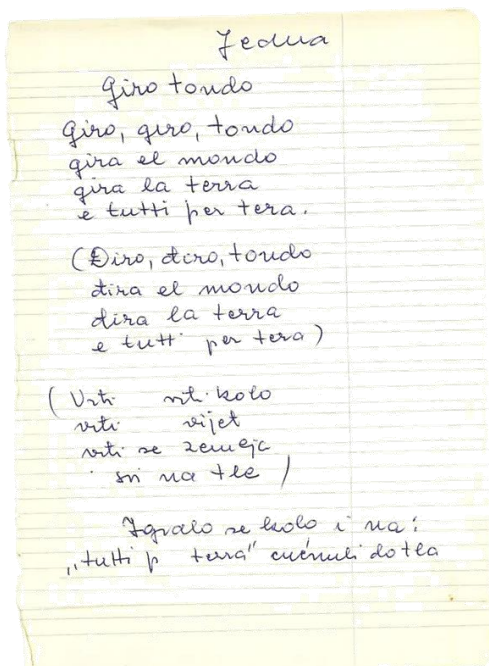
Za vrijeme djelovanja starog Creskog vrtića koji obuhvaća period od 1953. godine pa do 1988. god u samom odgoju i obrazovanju dogodile su se mnoge promjene. Sam vrtić, ali i njegovi djelatnici imali su prilike iskusiti promjene koje su za sobom donijeli : Program odgojno-obrazovnog rada u vrtiću iz 1971. god , Osnove programa za odgojno-obrazovni radu s djecom predškolskog uzrasta iz 1983.god i Programsko

usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece iz 1991. god. Iako se službeno zgrada Creskog vrtića 1988. preselila u novi objekt mnoge odgajateljice iz starog vrtića nastavile su raditi u novom te su tako izravno sudjelovale u promjenama koje je sa sobom odnijelo Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece iz 1991. god. Ovo je bio vrtić na prometno ne tako dostupnom mjestu, ali odgajateljice nisu bile zakinute što se tiče danjih edukacija i usavršavanja svojega znanja. Odgajateljice su imale česte seminare i radionice koje su se odvijale u vrtiću Mali Lošinj te bi također sudjelovale u raznim seminarima u Rijeci. Česte su bile inspekcije vrtića i provjere dokumenata no zakoni su bili blaži u odnosu na danas.

Sam pogled na dijete s godinama se jako mijenjao. Kao što se iz Programa odgojno-obrazovnog rada u vrtiću iz 1971. god. moglo vidjeti na dijete se gledalo kao biće kojemu je potrebna pomoć i usmjeravanje u svakom trenutku. Program je bio osmišljen tako da djecu pripremi za školu. Pažnja se nije pridavala djetetovim željama i interesima već samo prenošenju znanja. Veliki broj djece je u vrtić bio upisan iz razloga da usavrše Hrvatski jezik.

Zbog velike prisutnosti Talijanske vlasti na području Kvarnera mnoge obitelji koristile su talijanski jezik kao svoj materinji jezik što je u doba Jugoslavenske vlade predstavljalo veliku barijeru. Iz tih razloga mnogi roditelji upisivali su djecu u vrtiće kako bi kroz razne aktivnosti tj. „djelatnosti“ djeca u to doba usavršili jezik i pripremili se za školu.

Slika 10 : Pjesmica Giro Tondo

„Giro, giro, Tondo

Gira el mondo

gira la terra

e turri per tera“

„Vrti, vrti, kolo

vrti svijet

vrti se zemlja

svi na tlo“

(Fotografije iz arhive dječjeg vrtića Girice)

Velika prisutnost Talijanskog jezika bila je i u igrama koje su djeca igrala. Jedna od takvih igara bila je „Giro Tondo“. Kao što se vidi iz Slike 10. ova igra sačinjavala se od jedne kitice opjevane na talijanskom jeziku. Djeca bi se ulovila za ruke te bi počela plesati u krug kada bi se izgovorio stih „ Tutti per tera/ svi na tlo“ svi bi čučnuli. Pjesmica koja se također često mogla čuti u vrtiću bila je „Gallo, galletto, chicchirichi : non ve I `ho detto che spunta il di ? Presto, bimbetto, alzati, prendi il cestino e vieni con me , andiamo all` asillo, che bello che e ! / Pijetao, pjetliću, kukuriku, nisam li vam rekao da je već dan? Brzo djetešce, ustani, uzmi košaricu i pođi samom, idemo u vrtić to je jako lijepo!“ (Podatci iz arhive Dječjeg vrtića girice Girice)

Iako je s programom iz 1983. god. trebalo doći do promjena te se više pažnje trebalo podariti samom djetetu promjene su se sporo odvijale. Sami programi bili su previše školicirani i zbog prenapučenosti vrtića djecom odgajateljicama je bilo lakše pratiti stari program uz male promjene. Veće promjene uslijedile su tek nakon preseljenja u novu predškolsku ustanovu 1988. godine. Odgajateljice su bile više

obrazovane te je njihova učinkovitost bila veća pa su s boljim materijalno-prostornim uvjetima mogle primijeniti novi dokument Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece iz 1991. godine.

Aktivnosti tj. „djelatnosti“ u koje su se djeca upuštala za vrijeme koje su provodili u vrtiću bile su točno propisane. One su se planirale i zapisivale u Pedagošku dokumentaciju skupine tj. u Tjednom planu. Odgajateljice su morale pratiti plan i program predškolskog odgoja i obrazova te potkrijepljeno time osmišljavati djelatnosti koje bi doprinijele djetetovu znanju i razvoju pojedinog područja kojemu je pojedina aktivnost bila namijenjena. Gđa. Taušanović opisuje period odvijanja aktivnosti kao ciklus u kojemu su djeca do doručka mogla sudjelovati u slobodnoj igri, zatim bi slijedio doručak nakon kojega bi djecu okupili u pojedinom kutku u kojemu je odgajateljica tog dana predviđjela s djecom provoditi aktivnost. Sam proces odvijanja aktivnosti bio je isplaniran, fiksni i u aktivnostima su trebala sudjelovati sva djeca tako bi jedan dan sva djeca trebala učiti pisati slova, drugi dan šivati, a treći dan bi svi sudjelovali u tjelesnim aktivnostima.

Slika 11 : Djeca u igri s kredama (1978. god.)

(Fotografija iz arhive dječjeg vrtića Girice)

Prostorno-materijalno okruženje, kao stavka na koje se svaki odgajatelj oslanja kao na velikog suradnika u odgoju i obrazovanju djeteta, imalo je mnogo nedostataka u Creskom vrtiću. Prostor u kojemu su se skupine nalazile bio je malen i skućene. Djeci

nisu omogućavale slobodno kretanje i ponuda materijala je bila veoma malena. Nudile su se gotove igračke poput drvenih kocki, nekoliko lutki i odjeća za njih. U frizerskom kutiću djeca su imala kutu, češljeve i plastično sušilo za kosu. Od likovnih materijala djeci su se nudile krede i drvene bojice. Mnoge materijale donosile su odgajateljice samostalno. Roditelji su pomagali koliko su mogli, a od grada vrtić nje dobivao donacije jer je bio područni odjel Malog Lošinja. Djeci su se većinom nudili potrošni materijali i materijali koje mogu više puta upotrijebiti poput pijeska, kartona, plastičnih kutija za hranu, lišća, grana itd. . U jednom periodu djelovanja vrtića odgajateljci djeci nisu mogli ponuditi hranu zbog manjka prostora u kojemu bi se nalazila kuhinja. Roditelji su u tom periodu ujutro odnosili paketiće s hranom kako bi djeca imala što marendati. Kada se period ostajanja u vrtiću produžio s 13 sati i 30 minuta na 15 sati i 30 minuta odgajateljice su samostalno unutar vrtića ugradile hladnjak i pećnicu kako bi se djeci osigurala hrana. Kao što se vidi Slike 12 sva djeca bi se okupila oko stola te bi zajedno doručkovali . Iz Slike 12 također možemo vidjeti da su sva iz djeca iz skupine doručkovala u isto vrijeme, okupljeni za stolom te da su ih posluživale odgajateljice i kuharice.

Slika 12 : Posluživanje doručka (1960. god.)

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

Vanjski prostor vrtića sačinjavao se od malene terase, vidljivo na Slici 13., na kojoj su se djeca mogla loptati te su imali maleni pješčanik i nekoliko spravi poput njihaljki i tobogana. Sam smještaj zgrade u kojoj se nalazio vrtić pomogao je odgajateljicama prilikom provođenja vremena u vanjskim prostorima. Odgajateljice su mogle djecu voditi u obližnji park s raznim spravama ili na travnato igralište koje se nalazilo u neposrednoj blizini vrtića.

Slika 13 : Djeca u vanjskom prostoru Starog vrtića (1978.god.)

(Fotografije iz arhive Dječjeg vrtića Girice)

1988./1989. godine uslijedilo je postepeno preseljenje starog vrtića u novu ustanovu predškolskog odgoja i obrazovanja koja je nalazi u Ulici Šetalište 20. travnja 54. Nova zgrada odgajateljima je pružila formiranje novih skupina, novu vremensku organizaciju rada i općenito bolje uvjete rada s djecom. Odgajatelji su u novoj zgradi dobili prostrane skupine s novim materijalima. Skupine su bile upotpunosti opremljene novim ormarima, stolovima, stolicama itd. . Otvoreno je pet skupina koje su bile podijeljene po dobi. Dvije skupine bile su za djecu u dobi od 2 do 3 godine, ostale tri skupine bile su podijeljene za djecu u dobi od 4, 5 i 6 godina. U novoj zgradi nalazio se i prostor za kuhinju i sportsku dvoranu te je bila okružena vanjskim dvorištem u kojemu

su djeca mogla provoditi vrijeme. Od 1996.god uslijedilo je odvajanje Creskog vrtića od Lošinjskog te je uspostavljeno novo vodstvo ustanove pod nazivom Dječji vrtić Girice Cres koji dan danas djeluje u istom objektu .

5. ZAKLJUČAK

Tema ovog završnog rada prati djetinjstvo na otoku Cresa uz naglasak na život u prvoj ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje na otoku u periodu od 1950. do 1990. godine. Kao što smo već prije naveli, djetinjstvo je sociološko kulturni proces u kojemu okolina ima veliki utjecaj na djete i njegov razvoj. Ovaj rad prati razvoj prve službene ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja na Cresu.

Ustanova koja je sa svojim službenim radom započela 1953. zajedno sa svojim radnicima i odgajateljima na sebi je imala zadatak pružiti brojnim generacijama adekvatnu skrb i odgoj i obrazovanje kroz 40 godina svog djelovanja. U ovome radu opisano je prvenstveno djelovanje ustanove u Cresu, koji su bili uvjeti za rad te kako su odgajatelji provodili rad u toj ustanovi.

Iako je Hrvatska bila pod Jugoslavijom, kroz intervju i prikupljene podatke možemo reći da je državno uređenje neizravno utjecalo na rad vrtića. Politika tog doba ostavila je trag na djeci putem obiteljskog okruženja i kroz održavanje raznih manifestacija. Cres kao otok nije bio pod velikom kontrolom ondašnjeg sustava i moglo bi se reći da su tako manja mjesta bila zaštićena od mnogih situacija iako se utjecaj toga sustava vidi kroz djelovanje Starog vrtića, tj. pogleda na djecu, razlike u spolovima, umanjena važnost religije te pojačanog osjećaja pripadnosti državi.

Radeći 25 godina u starom creskom vrtiću i 8 godina u novom vrtiću gđa. Taušanović putem intervjua pružila je jedinstveni uvid u organizaciju ustanove. Putem interpretacije njezinog intervjua, podataka iz arhive Lošinjskog i Creskog vrtića i mnogobrojnih fotografija, omogućeno je stvoriti prikaz djetinjstva na otoku i kako je djelovanje ustanove djelovalo na njihov razvoj. Tako doznajemo da su mnoga djeca upisivala vrtićki program da bi poboljšali uporabu hrvatskog jezika, omogućen nam je uvid u prostorno materijalno okruženje u kojemu su djeca provodila vrijeme te na koji način su odgajatelji nastojali organizirati aktivnosti u skladu s programima.

Na kraju ovaj rad nam ostavlja i nekoliko ne odgovorenih pitanja kao što su, Kako je izgledao jaslički program koji je provodila crkvena zajednica?, Kako je izgledalo zabavište koje je sa svojim radom započelo još 1908. godine? , te Kako su djeca i roditelji doživjeli odrastanje u periodu djelovanja starog vrtića?. Daljnjim istraživanjem ovih pitanja proširila bi se sadašnja saznanja o predškolskom odgoju i obrazovanju na otoku Cresu. Proučavanjem i daljnjim istraživanjem zapisa, fotografija i sličnih istraživanja, Creskoj zajednici omogućilo je očuvanje dijela prošlosti koji polako pada u zaborav, a u sebi nosi veliku važnost djetinjstva mnogih creskih generacija.

6. LITERATURA

- Državni zavod za statistiku , Pribavljeno 02.09.2019. sa <https://www.dzs.hr/>
- Baran, J. , Dobrotić, I. ,Matković, T. (2011). Razvoj institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj: promjene paradigme ili ovisnost o prijednom putu?, *Napredak : časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 152 (3-4), 521-539. Pribavljeno 31.08.2019., sa <https://hrcak.srce.hr/82790>
- Duda, I. (2015). *Danas kada postajem pionir : djetinjstvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma*, Zagreb : Srednja Europa ; Pula : Sveučilište Jurja Dobrile.
- Duda, I. (2014). *S Bucom i Bongom protiv krize. Hitrecovi smogovci, djetinjstvo i svakodnevnica kasnog socijalizma*, *Historijski Zbornik* ,62 (2), 401-418. Pribavljeno 31.08.2019. sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=230292
- Fatuta, F., V. Marković, (Ur)(1975). *Otočki ljetopis Cres, Ilovik,Lošinj, Sarkane, Susak, Unije, Cres-Lošinj*: Fond za unaprjeđenje kulturnih djelatnosti.
- Jerolimić, G. (2018). *Trideseta obljetnica nove zgrade dječjeg vrtića Girice Cres*, Mali Lošinj, Izvedeno iz 2. Creskih anala
- Lajić, I. (2006). *Kvarnerski otoci, demografski razvoj i povijesne mijene*, Zagreb : Institut za migracije i narodnost.
- Mendeš, B. (2013). Od pedagoškog tečaja do sveučilišnog studija, *Dijete vrtić obitelj broj 71*, 2-3. Pribavljeno 31.08.2019. sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=214198

- Mendeš, B. (2018). *Profesionalno obrazovanje odgajatelja predškolske djece, od jednogodišnjeg tečaja do sveučilišnog studija*, Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Peić Čaldarović, D. (2017). *Sjećanja na 20. stoljeće izbor dokumenata iz osobnih i obiteljskih ostavština Hrvatskoga povijesnog muzej*, Zagreb : Hrvatski povijesni muzej.
Pribavljeno 31.08.2019. sa <http://sjecanjana20st.hismus.hr/hr/Uvod>
- Petrović-Sočo, B. (2009). Značajke suvremenog naspram tradicionalnog kurikulumu ranog odgoja, *Pedagogijska istraživanja*, 6 (1-2), 123 – 138.
Pribavljeno 31. 08.2019. <https://hrcak.srce.hr/118104>
- Petrović-Sočo, B. (2013) Razvoj modela kurikulumu ranoga odgoja i obrazovanja, *Dijete ,vrtić,obitelj broj 71*, 10-13.
Pribavljeno 31. 08. 2019. sa <https://hrcak.srce.hr/145400>
- Smoljanović, M. , Smoljanović, A. i Nejašmić, I. (1999). *Stanovništvo Hrvatskih otoka*, Split : Zavod za javno zdravstvo.
- Spehnjak, K., Cipek, T. (2007). Disidenti, opozicija i otpor – Hrvatska i Jugoslavija 1945. - 1990. , *Časopis za suvremenu povijest*, 39 (2) ,255.- 297.
Pribavljeno 31.08.2019. sa <https://hrcak.srce.hr/19012>
- Stražičić, N., J. Sokolić , (Ur.) (1981). *Otok Cres, Prilog poznavanju Geografije naših otoka, Otočki ljetopis Cres – Lošinj 4*, Zagreb : Samoupravna interesna zajednica kulture općine Cres-Lošinj, Geografsko društvo Hrvatske
- Turčić, A. (1991). *Orlec i Vrana jučer i danas*,Cres: Župni ured Orlec

7. PRILOG

Intervju s odgajateljicom Taušanović

1. Ime i prezime (opći podaci)

Ranka Taušanović, rođena sam 16.06.1941. u Gospiću no većinu života provela sam u Zagrebu i Cresu..

2. Obrazovanje ?

Obrazovanje za odgajatelja stekla sam u Gimnaziji Tituša Brezovačkog. U generaciji 1956./1957. god pa sve do 1959./1960. god pohađala sam četverogodišnji srednjoškolski program za odgajatelja što je u to doba bilo dovoljno za zapošljavanje u vrtiću. Tek kasnije s vremenom dolazi do otvaranja fakultetskih smjerova za odgajatelje na Pedagoškim fakultetima.

3. Dolazak na Cres i početak rada i završetak rada ?

Na Cres dolazim 1.10.1963. na posao odgajatelja nakon što je jedna djevojka morala napustiti svoj posao zbog ne završenih programa za odgajatelja. U početku sam mislila da će ovaj posao u Creskom vrtiću biti samo privremeni period u mome životu. Na kraju se ispostavilo da ću cijelu svoju odgajateljsku karijeru graditi upravo u ovome gradu. Zadnje godine svoga rada imala sam prilike provesti u novoj zgradi Creskog vrtića „Girice“ tako da sam imala prilike iskusiti većinu faza razvoja predškolskog obrazovanja na Cresu. 1996. godine odlazim u mirovinu i sa zadovoljstvom mogu reci da je mojih 36. godina rada sa Creskom djecom jedan predivni period mog odgajateljskog vijeka.

4. Smještaj i vrijeme nastanka odgojno obrazovne ustanove u kojoj ste obavljali rad.

Stari vrtić kako smo ga mi uvijek nazivali jer u to doba još nismo pridavali imena odgojno obrazovnim ustanovama bio je smješten u neposrednoj blizini samoga centra grada. Ulica u kojoj se vrtić nalazio je Štealište 20. travnja 1. To je bila prva službena ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja na otoku

Cresu. Kao što sam rekla ja sam na Cres došla 1963. no moja kolegica u Cresu je radila već 5 godina iz čega možemo zaključiti da je Creski vrtić u ovoj zgradi već počeo djelovati u kasnim 1950-tim godinama, negdje u periodu oko 1957. godine. Službeno Creski vrtić bio je područni odjel Lošinjskog vrtića te je njegova ravnateljica bila M.F. svi podaci slali su se u Mali Lošinj gdje su pohranjeni.

5. Koliko je skupina bilo ?

Za vrijeme mog dolaska u Cres u vrtiću su djelovale 2 odgojno obrazovne skupine koje smo dugi period vodile samo moja kolegica i ja . Nakon što se nakon 1977. god počeo širiti kolektiv što je približno 16. god nakon mog dolaska u Cres, proširili smo ustanovu za još jednu skupinu te smo s takvom organizacijom nastavili sve do preseljenja u novu odgojno obrazovnu ustanovu.

6. Koliko je djece bilo u skupini?

Bez pravih zapisa i podataka ne mogu reći točan broj upisane djece no u periodu od nakon sredine 70.-ih pa do sredine 80-ih broj upisane djece vrtio se oko 120 upisane djece. Jedne godine u prvi razred otpratila sam 50.-tero djece iz svoje skupine u prvi razred osnovne škole što je za jednu osobu jako iscrpno i gotovo nemoguće. No vremena su bila drugačija, snalazili smo se kako smo znali u neposredni rad ponekad bi se uključile i same spremačice kada bi vidjele da nam je potrebna pomoć. Kao što rekla s vremenom se kolektiv širio i samim time dobili smo rasterećenje posla ali uvrijeti za svu upisanu djecu i dalje nisu bili idealni. Skupine smo dijelili po dobi. Ja sam vodila skupinu djece od 3. god do 4 i pol i 5. god dok je moja kolegica vodila stariju skupinu djece od 4 i pol do 7 god. S dolaskom ostalih kolegica mogli smo s trećom skupinom bolje organizirati podjelu djece po skupinama i oformiti predškolsku skupinu no većinom su to uvijek bile mješovite vrtićke skupine.

7. Koliko je bilo zaposlenih?

Prije mog zaposlenja u ustanovi su radile 2 odgajateljice. Jedna je morala napustiti svoje radno mjesto zbog manjka obrazovanja koje je bilo potrebno za

odgajateljski posao i zatim dugi niz godina samo smo moja kolegica I.B. radile kao odgajateljice. Nakon toga zbog povećanog broja upisane djece, a i odlaska na porodiljin dopust s moje strane bilo je potrebno proširiti odgajateljski kadar. Nakon mene zaposlena je 3. J.B. odgajateljica koja je s nama radila skoro do kraja 80-ih godina te smo s njezinim dolaskom započeli s osnivanjem 3. skupine. Povremeno su dolazile razne odgajateljice koje su bile zaposlene na određen period od 2 do 3 mjeseca. Ja se osobno sjećam 7 službenih odgajateljica od osnutka starog vrtića pa sve do njegovog zatvaranja, no vjerujem da je broj bio nešto veći.

8. Kako su se odvijali upisi djece u vrtić?

Zbog manjka radničkog kadra ponekad smo mi odgajateljice obavljale razne poslove od tajničkog posla, posla kuharica, spremačica i blagajnica tako da sam ja osobno bila zadužena za upisivanje djece u vrtić. Roditelji koji su htjeli upisati svoje dijete u vrtić došli bi kod nas i obavili razgovor s nama. Nismo previše vodili brigu o dokumentima u to doba, ovo je bilo malo mjesto i svatko je svakog znao. Upisano dijete i njegove podatke tj. podatke o datumu rođenja, mjestu rođenja i podatke o zaposlenju roditelja upisivala sam u službenu knjigu upisane djece te smo tako vodili njihovu evidenciju.

9. Jeli postojao određen broj djece koja su se mogla upisati?

Nije postojao neki određen broj upisa, što je zapravo kada sada gledam na to bio dosta veliki problem. Kolegica i ja nastojale smo upisati svu djecu u vrtić te na taj način olakšati roditeljima brigu oko djece no opet bio je problem posvetiti se svakom djetetu, porazgovarati s njime i upoznati ga .

10. Koji su se programi provodili u vrtiću?

Nikada nismo imali cjelodnevni program većinom smo uvijek radili pola dana osobito dok nismo dobili još jednu odgajateljicu s kojom bi mogli formirati smjene. Kolegica I.B. i ja prvih nekoliko godina radile smo od 8 ujutro do 13 popodne. Ovakva organizacija radnog vremena bila je isključivo zbog uvjete u kojima smo se nalazili nismo imali kuhinju te nismo mogli djeci pružiti uvjete u

kojima bi oni mogli ostati duži period u vrtiću. Tada bi kolegica i ja dolazile odmah u 8 i ostajale do kraja radnog vremena , a ako bi djeca došla prije u vrtić s njima bi jedan period provele spremačice. Negdje 70.-ih godina započele smo radom od 6 ujutro do 15 popodne no ostala je navika među ljudima da po djecu dolaze već oko 12 sati te bi do 15 sati u vrtiću bila manja grupica djece te je posao bio lakši. u tom periodu započele smo sa smjenskim radom koji zapravo dosta nalikuje na današnju formu rada. Od specifičnih programa nismo imale prilike ništa provoditi jer nas je bilo premalo na previše djece, a smatram da nismo ni bile previše kvalificirane za provoditi pojedine sportske ili jezične programe. Kolegica I. B. je na početku svog rada imala improvizirani talijanski program za djecu zbog okruženja u kojemu su djeca odrastala. Bili su konstantno okruženi talijanskim jezikom i time im se bilo lakše prilagoditi na vrtić. Kasnije s promjenama koje su dolazile u samoj državi i sami roditelji upisivali djecu u vrtić kako bi im olakšali učenje hrvatskog jezika, ali i kako bi ih pripremili za školu.

11. Jeli se u vrtiću odvijao jaslički program ?

Nije. Kolegice i ja nastojale smo u vrtić primati djecu od 3 godine pa nadalje. Već samim brojem djece koji je bio upisan u vrtić bilo bi jako teško brinuti se za jasličku djecu kojoj treba puno više pažnje i brige. Ne mogu reći da nismo imali niti jedno dijete od 2 do 2 i pol god. to su bila djeca roditelja gdje stvarno nije postojala druga opcija za skrb djeteta u vremenu dok su oni na poslu te bi u takvim situacijama napravile iznimku ,no tih iznimki je bilo jako malo. Osim našeg vrtića u Cresu je postojala crkvena organizacija koja je djelovala ilegalno no oni su primali djecu jasličke dobi tako da su mnoga djeca period ranog djetinjstva proveli kod časnih sestara koje su provodile improvizirani vrtićki program.

12. Utjecaj pravnih dokumenata o odgoju i obrazovanju na rad u Creskom vrtiću?

Netko bi rekao da to što smo mi vodili odgojno obrazovnu ustanovu na otoku i van ruke da nas valovi promjena neće zahvatit no zapravo uopće nije bilo tako.

Moje kolegice i ja stalno smo pohađale razne seminare i edukacije koje su se odvijale svakih 5. mjeseci ili u Malom Lošnju ili u Rijeci, a isto tako imali smo i česte inspekcije kako bi se provjerila kvaliteta naših ustanova. 1971. god ako se ne varam , a zatim 1983. i 1991. doneseni su dokumenti koji su svaki na svoj način utjecali i formirali programe i samo provođenje rada u odgojno obrazovnim skupinama. Mi kao odgajatelji sve dok se 83. nije počeo mijenjati pogleda na dijete bio smo izrazito usmjereni na znanje. Djeci smo prenosili znanja nastojali smo ih pripremiti za školu , a osobito s smo se za vrijeme mojih prvih 10. godina rada bazirali na učenju hrvatskog jezika, izražavanju itd. S dolaskom novih dokumenata, modernizacijom i promjenama vezanim uz dijete i mi odgajatelji postali smo slobodniji. Način provođenja aktivnosti i sam pristup djetetu do kraja moga rada nevjerovatno se promijenio na bolje, a vjerujem da dobre promjene nisu stale .

13. Kako su se provodile aktivnosti u skupini ?

Dolaskom djece u skupinu do nekih 9 i 30 ili do 10 djeca su se upuštala u slobodnu igru i samostalne aktivnosti po njihovu izboru , u među vremenu djeca bi imala marendu te bi nakon toga imali predviđene aktivnosti koje smo imale napisane u našem tjednom planu. Aktivnosti smo morali planirati unaprijed i priložiti što one znače za djetetov razvoj, na što ćemo mi utjecati tim aktivnostima itd. Cijeli proces bio je dosta umjetan i nimalo fleksibilan. Podsjećao je jako na školu, sva djeca su morala sudjelovati. Okupili bi ih u jedno kutiću kojih nije bilo mnogo i taj dan bi obavljali jednu djelatnost. Npr. jedan dan imale bi tjelesne aktivnosti u vanjskom prostoru drugi dan dali bi im papire i učili bi pisati, šivati itd.

14. Kakvo je bilo prostorno-materijalno okruženje u vrtiću?

To je bila jedna od lošijih stavki rada u starom vrtiću. Prostorno i materijalno okruženje bilo je dosta loše i u mnogim pogledima kočilo je naš rad s djecom. Skupine su bile male i skućene. Nismo imali mnogo kutića i mnogo stvari morale smo same donositi od kuće: Bio je period kada nismo imali kuhinju te smo se mi odgajateljice i stali kadar složili donijeli hladnjak i pećnicu kako bi

mogli ponekad djeci nešto skuhati i ponuditi za jelo. Roditelji su djeci pakirali paketiće kod kuće s hranom kako bi imali što jesti. Materijala kao igrački je bilo jako malo, mi samostalno nismo mogle djeci osigurati igračke većinom smo se igrali s potrošnim materijalima i materijalima koje možemo više puta možemo upotrijebiti. Sponzorstva od grada nismo imali jer oni prema nama nisu imali nikakvu obvezu, a sami roditelji također nisu imali mnogo tako da nismo ni njih mogli moliti za pomoć. Svatko je donosio ono što je imao i što je mogao pružiti djeci. Od vanjskog prostora imali smo malenu terasu na kojoj su djeca mogla provoditi vrijeme loptajući se ili u pješčaniku. Odlična stvar je to što je u Cresu sve blizu tako da smo kolegice i ja kada bi u vrtiću bilo manji broj djece , ali i kada bi bilo lijepo vrijeme mogli povesti djecu u obližnji gradski park ili na travnato nogometno igralište .

15. Kako se provodila dokumentacija ?

Kao odgojno obrazovna ustanova koja je bila službena, mi smo imali službene knjige koje smo morali ispunjavati, pisati podatke i priložiti ih našoj matičnoj ustanovi koja je bila u Malom Lošnju. Zaposlenici su bili upisani u matičnu knjigu radnika, vršili smo upise djece, a na dnevnoj bazi pisali smo dnevnike kao što se i danas pišu. Planirali smo tjedne ili mjesečne aktivnosti koje su bile točno propisane po danima i u kojima je bilo navedeno koji je njihov utjecaj na djecu . Mogu reći da se za razliku od danas nije tako strogo gledalo na dokumentaciju te nije bilo toliko mnogo pisanja kao dana.